

STANOWISKO FUNDACJI NOWOCZESNA POLSKA

w związku z implementacją europejskich dyrektyw dotyczących prawa autorskiego oraz jednolitego rynku cyfrowego

Fundacja Nowoczesna Polska jest apolityczną organizacją pozarządową działającą od roku 2001. Od 2007 roku prowadzimy niekomercyjną, bezpłatną, edukacyjną bibliotekę internetową [Wolne Lektury](#), która udostępnia utwory znajdujące się w domenie publicznej, dokumenty urzędowe oraz utwory udostępnione na wolnych licencjach. Wolne Lektury są dziś najpopularniejszą biblioteką w Polsce: w latach 2020-2021 korzystało z niej średnio 8.5 miliona użytkowników rocznie. Źródłem finansowania biblioteki są wyłącznie dotacje i dobrowolne darowizny, nie pobieramy opłat od użytkowników.

Dozwolony użytek utworów, w szczególności zaś dozwolony użytek edukacyjny, jest krytycznie istotny dla naszych najważniejszych odbiorców i partnerów — szkół i nauczycieli, którzy dzięki tym zapisom mogą realizować swoją misję kształtowania umysłów i postaw przyszłych pokoleń. W naszej opinii realizacja tej misji nie jest możliwa bez adekwatnego, szerokiego zestawu praw do korzystania ze spuścizny kulturowej.

Jest truizmem stwierdzenie, że utwory będące nowościami nie funkcjonują w próżni, tylko zawsze w odniesieniu do całości kultury. Z pewnego punktu widzenia kultura jest niczym innym jak dialogiem — wielkim, przez wieki dziejącym się aktem komunikacyjnym, zapewniającym ciągłość tradycji, transmisję wartości przyszłym pokoleniom, spójność społeczną. Obowiązkiem racjonalnego prawodawcy jest tą ciągłość tradycji zagwarantować poprzez odpowiednie kształtowanie przepisów związanych z prawem do korzystania utworów. W wyniku procesu przedłużania czasu trwania praw autorskich — tylko po 1989 roku o aż 45 lat, z 25 do 70 lat po śmierci twórcy — żyjący dziś odbiorcy nie mogą oczekiwać, że wydawane dziś utwory przejdą do domeny publicznej za ich życia. Dlatego dozwolony użytek utworów jest obecnie fundamentem tego wszystkiego, co nas łączy, co efektywnie tworzy prawdziwą wspólnotę.

Dlatego co do zasady popieramy wszystkie zmiany do Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych wzmacniające instytucje dozwolonego użytku i domenę publiczną.

Niestety, proponowane zmiany Ustawy nie zabezpieczają w sposób skuteczny tych instytucji. Dozwolony użytek prywatny i publiczny nie jest chroniony w tym samym stopniu, co interes właścicieli praw autorskich. Chcemy zwrócić uwagę na trzy aspekty.

FUNDACJA NOWOCZESNA POLSKA

KRS 0000070056
ul. Marszałkowska 84/92 lok. 125
00-514 Warszawa
tel.: +48 22 621 30 17
e-mail: wolnelektury@mdm.pl
www.wolnelektury.pl

w związku z implementacją europejskich dyrektyw dotyczących prawa autorskiego oraz jednolitego rynku cyfrowego

1. Zabezpieczenie dozwolonego użytku publicznego w zakresie uzasadnionym wyjaśnieniem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości (np. cytatu, parodii, pastiszu, omówienia i in.).

Proponowane zmiany zezwalają na pełną automatyzację procesu filtrowania, mimo że automat nie będzie mógł ocenić, czy np. zacytowanie danego utworu spełnia przesłanki prawa do cytowania albo czy ma do czynienia z parodią. Po drugie, nie tworzą warunków do skutecznej egzekucji w przypadku naruszenia praw użytkowników, tzn. takiej, która wyrównywałaby nierówność w zasobach, jakimi dysponują interesariusze takiego sporu: dostawca usług teleinformatycznych, organizacja zbiorowego zarządzania, dystrybutor treści i indywidualny użytkownik, którego prawa zostały naruszone. Oceniamy to zatem jako niezgodne z art. 17 pkt 7. Dyrektywy:

"Państwa członkowskie zapewniają, aby użytkownicy w każdym państwie członkowskim mogli opierać na następujących obowiązujących wyjątkach lub ograniczeniach przy zamieszczaniu i udostępnianiu treści wygenerowanych przez użytkowników w ramach usług udostępniania treści online: a) cytowanie, krytyka, recenzowanie; b) korzystanie do celów karykatury, parodii lub pastiszu".

Oceniamy, że zgoda na pełną automatyzację procesu filtrowania uniemożliwi skuteczną realizację przepisów o dozwolonym użytku. Opowiadamy się także za wzmocnieniem obowiązków właścicieli platform o zapewnienie skutecznej ścieżki rozstrzygnięcia sporów.

2. Zabezpieczenie domeny publicznej.

Proponowane zmiany nie zabezpieczają w stopniu wystarczającym domeny publicznej, pozwalając na jej ponowne zawłaszczanie przez nieuprawnione traktowanie nietwórczych zwielokrotnień utworów z domeny publicznej jako utworów podlegających ochronie prawnoautorskiej. Art. 14 Dyrektywy brzmi: "Utwory sztuk wizualnych znajdujące się w domenie publicznej. Państwa członkowskie wprowadzają przepisy przewidujące, że w przypadku wygaśnięcia okresu ochrony utworów sztuk wizualnych wszelkie materiały powstałe w wyniku zwielokrotniania tego utworu nie są przedmiotem prawa autorskiego ani praw pokrewnych, chyba że materiał powstały w wyniku tego zwielokrotnienia jest oryginalny w tym sensie, że stanowi własną intelektualną twórczość twórcy." Intencje stojące za tym sformułowaniem zostały przedstawione w pkt. 53 Dyrektywy: "(53) Wygaśnięcie okresu ochrony utworu pociąga za sobą wejście tego utworu do domeny publicznej i wygaśnięcie praw ustanowionych dla tego utworu na mocy prawa autorskiego Unii. W dziedzinie

STANOWISKO FUNDACJI NOWOCZESNA POLSKA

w związku z implementacją europejskich dyrektyw dotyczących prawa autorskiego oraz jednolitego rynku cyfrowego

sztuk wizualnych rozpowszechnianie wiernych reprodukcji utworów znajdujących się w domenie publicznej przyczynia się do dostępu do kultury i jej promowania i do dostępu do dziedzictwa kulturowego. W środowisku cyfrowym ochrona takich reprodukcji na mocy prawa autorskiego lub praw pokrewnych jest niespójna z wygaśnięciem ochrony utworów na podstawie prawa autorskiego. Ponadto różnice między krajowymi przepisami dotyczącymi prawa autorskiego, regulującymi ochronę takich reprodukcji, powodują brak pewności prawa i wpływają na transgraniczne rozpowszechnianie dzieł sztuki wizualnej znajdujących się w domenie publicznej. Należy zatem uściślić, że niektóre reprodukcje utworów sztuk wizualnych znajdujących się w domenie publicznej nie powinny być chronione prawem autorskim lub prawami pokrewnymi. Nie powinno to uniemożliwiać instytucjom dziedzictwa kulturowego sprzedawania reprodukcji, na przykład jako pocztówek."

Praktyka pokazuje, że w Polsce nagminnie dochodzi do takiego zawłaszczania, a zatem obecne przepisy prawa autorskiego nie są skuteczne w realizacji zalecenia Dyrektywy. Muzea opatrują wierne kopie obrazów z domeny publicznej zastrzeżeniem, że podlegają one prawu autorskiemu, przez co wprowadzają użytkowników w błąd.

Oceniamy, że konieczne jest wprowadzenie do Ustawy wyrażonego wprost zakazu łamania prawa autorskiego przez próby zawłaszczania wiernych reprodukcji utworów z domeny publicznej, dzięki czemu i użytkownicy indywidualni i instytucje będą miały proste narzędzie dochodzenia swoich praw do korzystania z dziedzictwa kulturowego.

3. Zabezpieczenie dozwolonego użytku bibliotecznego.

Proponowane zmiany Ustawy powinny objąć także te aspekty funkcjonowania prawa autorskiego, które nie zostały szczegółowo opracowane w Dyrektywie. Art. 25 Dyrektywy jasno mówi, że państwa członkowskie mogą przyjmować lub utrzymywać w mocy szersze przepisy zgodne z wyjątkami lub ograniczeniami określonymi w dyrektywach 96/9/WE i 2001/29/WE w odniesieniu do sposobów lub obszarów korzystania objętych wyjątkami lub ograniczeniami przewidzianymi w niniejszej dyrektywie.

Bardzo ważnym elementem kultury jest działalność bibliotek. Jako organizacja działająca w obszarze edukacji, zwracamy uwagę, że biblioteki pełnią kluczową rolę w zapewnieniu dzieciom z terenów defaworyzowanych równych możliwości. Dlatego ich działalność powinna być jak najszerzej wspierana przez państwo, a prawo autorskie nie powinno tworzyć sztucznych barier, ograniczających ich pozytywny wpływ na społeczeństwo.

FUNDACJA NOWOCZESNA POLSKA

KRS 0000070056
ul. Marszałkowska 84/92 lok. 125
00-514 Warszawa
tel.: +48 22 621 30 17
e-mail: wolnelektury@mdm.pl
www.wolnelektury.pl

STANOWISKO FUNDACJI NOWOCZESNA POLSKA

w związku z implementacją europejskich dyrektyw dotyczących prawa autorskiego oraz jednolitego rynku cyfrowego

Zasady użyczenia książek przez biblioteki precyzuje art. 6. ust. 1 pkt 8 Rozdział 1. Ustawy, określając je jako "przekazanie do ograniczonego czasowo korzystania, niemające na celu bezpośredniego lub pośredniego uzyskania korzyści majątkowej". Zasady te sformułowane są jednak w kategoriach udostępniania egzemplarzy utworów, co rodzi niejasność w sytuacji, gdy książki funkcjonują w cyfrowej postaci plików, a nie fizycznych wydruków. Ta niejasność powoduje, że biblioteki obawiają się korzystania z możliwości wypożyczania wydań cyfrowych oraz tworzenia w tym celu kopii, mimo że jest ono dopuszczalne prawnie.

Biblioteki realizują swoją misję poprzez udostępnianie książek w różnych postaciach (na nośnikach papierowych i elektronicznych), przy zastrzeżeniu, że czynności te nie są dokonywane w celu osiągnięcia bezpośredniej lub pośredniej korzyści majątkowej, a ich działalność nie może godzić w słusze interesy twórcy. Zwracamy uwagę, że interes właściciela praw autorskich, w tym twórcy, zabezpiecza już system "wynagradzanie za użyczenie" przewidziany w Ustawie (art. 28.4), który zapewnia im dochód z każdego wypożyczenia. W interesie tych grup jest zwiększenie dostępności ich utworów — im więcej będzie wypożyczeń, tym więcej autorki i autorzy zarobią.

Realizacja misji bibliotek w świecie cyfrowym nie może być uzależniona od stosowania technicznych środków utrudniających czytelnikom korzystanie z dozwolonego użytku lub narzucających im instalację własnościowego oprogramowania (takiego jak systemy DRM).

Należy zatem uzupełnić dozwolony użytek biblioteczny o wyrażoną wprost zgodę na udostępnianie książek w postaci cyfrowej, w takiej liczbie, w jakiej jest to konieczne dla realizacji potrzeb czytelniczych bez ograniczania liczby tych udostępnień. Aby dodatkowo zabezpieczyć interes posiadaczy praw przed nieuprawnionym rozpowszechnianiem przez czytelników poza dozwolonym użytkowaniem, można wprowadzić system znakowania plików np. znakiem wodnym (analogicznie do pieczętek bibliotecznych w egzemplarzach drukowanych).

FUNDACJA NOWOCZESNA POLSKA

KRS 0000070056
ul. Marszałkowska 84/92 lok. 125
00-514 Warszawa
tel.: +48 22 621 30 17
e-mail: wolnelektury@mdm.pl
www.wolnelektury.pl